

بودجه ۱۳۷۷: مویز امکانات و ۴۰ قلندر بیکاری

نوشته دکتر هوشنگ طالع

نگاهی گذرا به لایحه‌ی بودجه‌ی سال ۱۳۷۷ خورشیدی، نشانگر آن است که تنظیم‌کنندگان و تقدیم‌کنندگان این بودجه نیز به مانند اسلاف خود، یعنی تنظیم‌کنندگان بودجه‌ی سال‌های گذشته، صدای پای حوادث محتوم را نمی‌شنوند. انتشار نتایج تفصیلی سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵^(۱)، دربرگیرنده حقایق بسیاری است که می‌بایست مورد توجه تنظیم و تقدیم‌کنندگان بودجه، قرار می‌گرفت. بدین سان، هرگاه نامبردگان حتی نگاه گذرای نیز به نتایج سرشماری مزبور افکنده بودند، می‌بایست با توجه به ارقام جمعیت، هرم سنی جمعیت، جمعیت در حال تحصیل، فارغ‌التحصیلان و... بودجه را از قالب سنتی آن بیرون می‌آوردند و در قالب یک «بودجه‌ی سرمایه‌گذاری» برای پاسخگویی به سیل خروشان جمعیت جوانی که هر ساله وارد بازار کار می‌شوند، تنظیم می‌کردند.

بر پایه‌ی نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵، جمعیت کشور برابر با ۶۰،۵۵۴۸۸ تن، است. جدول شماره یک جمعیت کشور را در سال ۱۳۷۵ بر پایه‌ی جنس و شهری و روستایی، نشان می‌دهد.

از سوی دیگر، هرم سنی جمعیت کشور نشان می‌دهد که در سال ۱۳۷۵ بیش از نیمی از جمعیت کشور زیر ۲۰ سال و ۶۰ درصد آن زیر ۲۵ سال قرار دارد. جدول الف، جمعیت کشور را بر پایه‌ی گروه‌های سنی در سال ۱۳۷۵، نشان می‌دهد.

جدول الف

گروه‌های سنی	جمعیت	درصد
۰ - ۴	۶۱۶۳۰۲۴	۱۰/۲۶
۵ - ۹	۸۴۸۱۸۴۵	۱۴/۱۲
۱۰ - ۱۴	۹۰۸۰۶۷۶	۱۵/۱۲
۱۵ - ۱۹	۷۱۱۵۵۲۷	۱۱/۵۸
۲۰ - ۲۴	۵۲۲۱۹۸۲	۸/۷۰
۲۵ - ۲۹	۴۷۰۹۱۵۴	۷/۸۶
۳۰ - ۳۴	۳۹۸۰۰۶۶	۶/۶۳
۳۵ - ۳۹	۳۵۷۱۷۷۹	۵/۹۵
۴۰ - ۴۴	۲۸۱۲۰۸۶	۴/۶۸
۴۵ - ۴۹	۲۰۱۳۰۴۰	۳/۳۵
۵۰ - ۵۴	۱۵۲۹۰۷۸	۲/۵۵
۵۵ - ۵۹	۱۳۶۶۷۲۸	۲/۲۸
۶۰ - ۶۴	۱۳۲۹۹۴۶	۲/۳۰
۶۵ و بیشتر	۲۵۹۵۱۸۱	۴/۳۲
نامشخص	۳۲۳۵۶	۰/۰۵
جمع	۶۰۰۵۵۴۸۸	۱۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران

هرگاه، سن ورود به بازار کار را هژده سال در نظر گیریم، در آن صورت در سال ۱۳۷۵ تعداد ۱۳۲۲۸۰۸ نفر در این رده‌ی سنی قرار داشته‌اند. جدول ب، جوانانی را که در سال‌های آینده وارد بازار کار خواهند شد، نشان می‌دهد.

جدول ب

گروه سنی*	تعداد (نفر)
۱۴ ساله	۱۶۷۵۵۴۴
۱۵ ساله	۱۶۶۷۷۰۳
۱۶ ساله	۱۵۴۵۹۹۱
۱۷ ساله	۱۴۱۵۴۳۸

* بر پایه‌ی آمارگیری سال ۱۳۷۵

مأخذ: مرکز آمار ایران

بطوری که ملاحظه می‌شود در سال‌های آینده، جمعیتی که هر ساله وارد بازار کار خواهد شد، در حال فزونی است. از سوی دیگر، همان گونه که می‌دانیم، سن ورود به بازار کار در ایران کمتر از هژده سال بوده و بسیاری در گروه‌های سنی ۱۴-۱۵ سال وارد بازار کار می‌شوند. این در صورتی است که نخواهیم در مساله‌ی اشتغال نوجوانان، باریک شویم.

با توجه به ارقام بالا، برای ایجاد کار برای این خیل عظیم و رودخانه‌ی بدون ایست که هر ساله کمابیش یک میلیون و نیم تن به شمار جویندگان کار افزوده می‌شود، نیازمند بازنگری در

شرکت سکو ایران

سکو SECCO

تحت لیسانس کارخانجات سکو ایتالیا

تولیدکننده:

پروفیل، در، پنجره، پارتیشن، نمای شیشه‌ای،

سقف کاذب، نرده و ملزومات اداری

از سیستم پیش ساخته و پیش‌رنگ شده

دفتر مرکزی: تهران، خیابان ویلای

شمالی، شماره ۲۶۴، ساختمان سکو

تلفن: ۸۸۰۱۸۱۷ - ۸۹۳۸۶۶ - ۸۹۶۶۷۸

۸۸۰۱۹۰۳ - ۸۹۴۹۵۶

تلکس: SEIR ۲۱۴۳۲۷ فاکس: ۸۸۰۲۵۰۰

جدول شماره یک

جنس	کشور	نشسته (ساکن)		کوچگر
		شهر	روستا	
زن + مرد	۶۰۰۵۵۴۸۸	۳۶۸۱۷۷۸۹	۲۳۰۲۶۲۹۳	۲۱۱۴۰۶
زن	۲۹۵۴۰۳۲۹	۱۸۰۱۲۷۶۶	۱۱۴۲۱۳۲۱	۱۰۶۲۴۲
مرد	۳۰۵۱۴۱۵۹	۱۸۸۰۵۰۲۳	۱۱۶۰۴۹۷۲	۱۰۵۱۶۴

بودجه‌نویسی و برنامه‌ریزی در قالب‌های سنتی هستیم. گزارش‌هایی از این دست که: درآمدهای پیش‌بینی شده در بودجه عمومی دولت در سال ۱۳۷۷ معادل هشتاد و چهار هزار و ششصد و شصت و شش میلیارد ریال برآورد شده است که نسبت به رقم پیش‌بینی عملکرد سال ۱۳۷۶، از افزایشی حدود ۲۹ درصد برخوردار است. از رقم فوق ۲۶/۹ درصد درآمدهای مالیاتی، ۳۶/۲ درصد درآمد

با توجه به این حقیقت ناگوار و برای جوابگویی به نیاز این سیل جمعیت که هر ساله وارد بازار

کار می‌شود، نیازمند راه‌کارهای دیگری هستیم، زیرا با توجه به ارقام موجود و روند سرمایه‌گذاری‌ها در کشور، به این نتیجه می‌رسیم که این امر در توان وضع کنونی کشور و تصمیم‌گیران کشور نیست. برای این که ابعاد مساله را بهتر درک کنیم، محاسبات ساده‌ای را با هم از نظر می‌گذرانیم:

هرگاه برای ایجاد هر شغل (مولد)، مبلغ سرمایه‌گذاری مورد نیاز را یکصد میلیون ریال (ده میلیون تومان) در نظر بگیریم، در آن صورت با توجه به گروه

بیش ۱۴/۷ میلیارد دلار خواهد بود(۳) از سوی دیگر با گسترش توفندهی موسسات آموزش عالی، تعداد جمعیت در حال تحصیل در رده‌ی تحصیلات عالی (بالتر از دیپلم) در سال ۱۳۷۵، به بیش از یک میلیون تن، افزایش پیدا کرده است. از این عده، ۱۰۸۳۵۱ تن در مرحله‌ی پیش‌دانشگاهی و کما بیش ۹۷۰ هزار تن در مرحله‌ی تحصیلات عالی، قرار داشتند. جدول زیر جمعیت در حال تحصیل در رده تحصیلات عالی (بالتر از دیپلم) را در سال ۱۳۷۵، نشان می‌دهد.

رده تحصیلی	تعداد (نفر)	درصد
پیش‌دانشگاهی	۱۰۸۳۵۱	۱۰/۰۸
فوق دیپلم	۱۵۲۳۲۶	۱۴/۱۷
لیسانس	۷۱۸۳۸۱	۶۶/۸۱
فوق لیسانس	۴۸۲۱۶	۴/۴۸
دکترا	۴۷۸۶۵	۴/۴۵
اظهار نشده	۱۸۲۰	۰/۱
جمع	۱۰۷۵۳۲۱	۱۰۰

جدول شماره ۲

گروه‌های عمده‌ی رشته‌ی تحصیلی	تعداد (نفر)	درصد
مهندسی	۱۵۲۸۵۰	۱۵/۸۱
بازرگانی و مدیریت بازرگانی	۱۵۰۳۲۶	۱۵/۵۵
علوم انسانی	۱۲۳۴۵۲	۱۲/۸۷
بهداشت و علوم پزشکی	۱۱۲۳۵۱	۱۱/۶۲
علوم اجتماعی و رفتاری	۷۶۱۱۰	۷/۸۷
علوم طبیعی	۶۶۵۸۷	۶/۸۹
علوم ریاضی و کامپیوتر	۵۹۱۹۱	۶/۱۲
تربیت معلم و علوم تربیتی	۵۸۱۹۱	۶/۰۲
کشاورزی	۵۱۹۷۰	۵/۳۷
مذهب و الهیات	۳۵۷۰۱	۳/۶۹
حقوق و علوم قضایی	۲۹۶۰۱	۳/۰۶
هنرهای زیبا	۶۷۲۰	۰/۶۹
معماری و شهرسازی	۵۹۳۰	۰/۶۸
کتابداری و ارتباطات جمعی	۳۲۳۱	۰/۶۱
تدبیر منزل و خانه‌داری	۱۲۲۷	۰/۳۳
حمل و نقل و ارتباطات	۸۶۲	۰/۰۹
خدمات تجاری	۳۴	—
دیگر	۱۴۶۰۹	۱/۵۱
نامشخص و اظهار نشده	۱۰۴۶۴	۱/۰۸

نفت و ۳۶/۷ درصد را سایر درآمدهای دولت تشکیل می‌دهد... در حکم پیش گرفتن سیاست «کبک»، یعنی فرو بردن سر به درون برف است. «کبک»‌ها با این عمل چون شکارچیان را نمی‌بینند، گمان می‌کنند که آنها هم «کبک‌ها» را نمی‌بینند. تنظیم و تقدیم لوایح بودجه‌ای از این دست، توجیهی جز خود را به «گری» زدن در قبال زینهاردهی‌ها در مورد حوادث محتوم نیست.

یک حساب سرانگشتی

برای این که بتوانیم برای جمعیت انبوهی که هر ساله وارد بازار کار می‌شوند، ایجاد شغل کنیم، ناگزیر از سرمایه‌گذاری هستیم. آمارهای مربوط به درآمد و هزینه‌ی خانوار، نشان می‌دهد که در اثر سیاست‌های اقتصادی بد گذشته، هزینه‌ی خانوار، چه در روستا و چه در شهر، بیشتر از درآمد خانوار است. در این فرآیند، نه تنها خانوارهای ایرانی در کل قادر به سرمایه‌گذاری برای فرزندان خود نیستند، بلکه هر ساله دارای پس‌انداز منفی و یا به اصطلاح دقیق‌تر «سرمایه‌برداری» نیز می‌باشند.^(۲)

از سوی دیگر، کما بیش ۴۰ درصد از دانشجویان کشور در رشته‌هایی مانند مهندسی،

در آن صورت، نیاز کشور به ارز برای واردات این حجم از کالاهای سرمایه‌ای، کما

سال	دریافتی‌های محل			جمع
	مالیات	نفت و گاز	انحصارها و مالکیت	
۱۳۷۰	۲۷۷۵۰۱۵	۳۵۴۹۳۶۰	۳۴۶۶۹	۶۳۵۹۰۴۴
۱۳۷۱	۳۷۹۰۲۶۵	۵۱۴۵۸۷۸	۷۳۳۵۵	۹۰۰۹۴۹۸
۱۳۷۲	۴۰۸۲۰۷۵	۱۴۶۸۳۲۲۵	۱۵۲۳۷۵	۱۸۹۱۷۷۷۵
۱۳۷۳	۵۵۱۶۹۱۶	۲۱۴۷۹۶۹۸	۱۳۷۰۸۳	۲۷۱۳۳۶۹۷
*۱۳۷۴	۷۲۷۴۱۴۳	۲۷۴۴۶۴۸۳	۲۹۴۹۱۵	۳۵۰۱۵۵۴۱

*- مصوب دوم، در نتیجه رقم با دریافتی قطعی، فاصله دارد.

مأخذ: مجلس شورای اسلامی

پهناشت و علوم پزشکی، کامپیوتر، صنعت و فن و... به تحصیل سرگرم‌اند. جدول شماره ۲، دانشجویان دانشگاهها و مؤسسات عالی کشور را بر پایه‌ی گروههای عمده رشته‌ی تحصیلی و دوره‌های تحصیلی در سال ۱۳۷۵، نشان می‌دهد. با یک حساب سرانگشتی، سالانه بیش از ۲۵۰ هزار نفر از دانشگاهها و دیگر مؤسسات آموزش عالی، فارغ‌التحصیل می‌شوند. بخش بسیار کمی از این انبوه، جایگزین بازنشستگان می‌گردند. اما، برای بقیه می‌بایست در اثر سرمایه‌گذاری، ایجاد اشتغال کرد. باید بدانیم که این سرمایه‌گذاری مربوط به یکسال نیست بلکه تا زمانی که عده کسانی که وارد بازار کار می‌شوند بیشتر از کسانی‌اند که بازار کار را ترک می‌کنند (در اثر بازنشستگی، درگذشت و...)، سرمایه‌گذاری‌ها باید ادامه یابد.

هرگاه فرض کنیم برای ایجاد اشتغال برای هر فارغ‌التحصیل دانشگاهی، دستکم نیاز به ۲۰۰ میلیون ریال سرمایه‌گذاری باشد، در آن صورت، سالانه می‌بایست ۵۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰ (پنجاه تریلیارد) ریال، سرمایه‌گذاری گردد. حال هرگاه فرض کنیم که نیمی از این سرمایه‌گذاری می‌بایست به ارز انجام گیرد، در آن صورت ارز مورد نیاز سالانه ۵/۵ میلیارد دلار خواهد بود.

... و صادرات غیرنفتی!

اکنون برای نشان دادن اهمیت مسأله و این که با راه حل‌های سنتی و تنظیم و تقدیم بودجه‌ی کل کشور در قالب‌های انفعالی برای حل مهم‌ترین مسأله‌ی ملی، یعنی ایجاد اشتغال برای انبوهی از جمعیت که هر ساله وارد بازار کار می‌شوند، نمی‌توان کاری در خور توجه کرد، رقم‌های مربوط به درآمد واقعی‌تر دولت یعنی از محل مالیات، نفت و گاز و انحصارها و مالکیت را، مورد امعان نظر قرار می‌دهیم. جدول شماره ۳

ایجاد اشتغال برای جمعیت ۱۸ ساله که وارد بازار کار می‌شود (براساس سرانه ۱۰۰ میلیون ریال، نیمی ریال و نیمی به ارز):

بر پایه‌ی ارقام موجود، همانگونه که اشاره شد، سرمایه‌گذاری سالانه برابر است با ۶۶ تریلیارد ریال و کما بیش ۱۵ میلیارد دلار

ب- میزان سرمایه‌گذاری لازم سالانه برای ایجاد اشتغال فارغ‌التحصیلان آموزش عالی که وارد بازار کار می‌شوند (براساس سرانه ۲۰۰ میلیون ریال، نیمی به ریال و نیمی به ارز):

بر پایه‌ی آنچه که در پیش گفته شد، سرمایه‌گذاری سالانه‌ی مورد نیاز، برابر است با ۲۵ تریلیارد ریال و ۵/۵ میلیارد دلار

پ- درآمد‌های واقعی دولت (در برگیرنده‌ی درآمد‌های مالیاتی، درآمد از محل فروش نفت و گاز و درآمد‌های مربوط به انحصارها و مالکیت‌های دولت).

رقم مصوب دوم (نه قطعی)، درآمد‌های مزبور در سال ۱۳۷۴ برابر با ۳۵ تریلیارد بوده است. البته باید توجه داشته باشیم که در سالهای اخیر، همیشه بودجه‌ها با کسری آشکار و یا پنهان، تنظیم و تقدیم شده و به تصویب رسیده‌اند.

ت- مجموع دریافت‌های واقعی ارزی کشور: یعنی درآمد‌های کشور از محل صادرات نفت و گاز (که در حقیقت عبارت است از صادرات دارایی کشور) و صادرات غیرنفتی در سال ۱۳۷۳، برابر با ۱۹/۱ میلیارد دلار، بوده است.

البته باید بدانیم که برای انجام چنین سرمایه‌گذاری‌هایی، دستکم می‌بایست دو برابر آن را (به صورت ریالی و دلاری) در زیر بناهای کشور سرمایه‌گذاری کرد که خود داستان جداگانه‌ای است.

با توجه به رقم‌های بالا، نیک درمی‌یابیم که حل مسایل کشور در زمینه‌های گوناگون و به ویژه در زمینه‌ی اشتغال جمعیتی که هر ساله وارد بازار کار می‌شوند، با روش‌های سنتی و اصولاً با کسانی که نه دارای دانش لازم و نه جرئت لازم برای اقرار به ندانستن دارند، امکان‌پذیر نیست.

- ۱- فرآیند این آمارگیری به طور رسمی در شهریورماه ۱۳۷۴، منتشر شد.
- ۲- مرکز آمار ایران نتایج تفصیلی آمارگیری هزینه و درآمد خانوار ۱۳۷۴.
- ۳- هر دلار برابر با ۴۵۰۰ ریال محاسبه شده است. در صورتی که نرخ آن ۳۰۰۰ ریال در نظر گرفته شده که در آن صورت نیاز ارزی کما بیش ۲۳ میلیارد دلار خواهد بود.

دریافتی‌های قطعی دولت را از محل مالیات، نفت و گاز و انحصارها و مالکیت در سالهای ۷۴-۱۳۷۰، نشان می‌دهد.

از سوی دیگر، درآمد‌های ارزی کشور با وجود هیاهوی بسیار و بحث‌های مستمر و تقریباً روزانه پیرامون صادرات غیرنفتی و به ویژه «اقتصاد بدون نفت» که در سالهای اخیر، شعار مورد پسند دولتمردان شده است، در مقیاس جهانی، رقم‌هایی ناچیزاند. این رقم‌ها با توجه به اصل و بهره‌ی وام‌های خارجی کشور، ارقامی نیستند که با تکیه بر آنها بتوان نیازهای غذایی و سرمایه‌گذاری سنتی را برآورد، چه رسد به حل مشکل سرمایه‌گذاری برای جمعیتی که هر ساله وارد بازار کار می‌شوند. جدول زیر دریافتی‌های کشور را از محل صادرات غیرنفتی و نفت و گاز، نشان می‌دهد.

(میلیون دلار)

سال	سایر	نفت و گاز	جمع
۱۳۷۰	۲۶۴۹	۱۶۰۱۲	۱۸۸۶۱
۱۳۷۱	۲۹۸۸	۱۶۸۸۰	۱۹۸۶۸
۱۳۷۲	۳۷۴۷	۱۴۳۳۳	۱۸۰۸۰
۱۳۷۳	۴۴۴۵	۱۴۶۰۳	۱۹۰۵۸

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
با توجه به رقم‌های بالا باید یادآور شد که درآمد‌های ارزی واقعی کشور (بدون وام و...)، کما بیش در سالهای ۷۶-۱۳۷۴ نیز مبلغی در حد ۱۶ - ۱۵ میلیارد دلار بوده است که هر ساله بخش قابل توجهی از آن نیز می‌بایست صرف باز پرداخت اصل و بهره‌ی وام‌های خارجی شود.

برای بهتر آشکار شدن مسأله‌ی سرمایه‌گذاری‌های لازم برای پاسخگویی به سیل جمعیتی که هر ساله وارد بازار کار می‌شوند و توان سنتی کشور برای پاسخگویی بدان، چند رقم را در کنار هم قرار می‌دهیم:

الف- میزان سرمایه‌گذاری لازم برای